

Davor Marijan

Obrana i pad Vukovara

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2013.

Vladimir Filipović

Knjiga vojnoga povjesničara Davora Marijana druga je njegova knjiga o vukovarskoj bitci (prva objavljena 2004.), znatno proširena, obogaćena novim spoznajama i problemski strukturirana, s naglaskom na, kako i sam naslov kaže, obrani i padu grada. Autor se oslonio na dokumente koji su većim dijelom postali dostupni u predmetu *Vukovarska bolnica* na Međunarodnome kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju u Haagu. Ti dokumenti mnogo otkrivaju o djelovanju Gardijske motorizirane brigade JNA u istočnoj Hrvatskoj. Istovremeno, autor nije imao na raspolaganju izvore koji bi nešto otkrili o snagama JNA koje su napadale Borovo naselje. Marijan je također dobio pristup dokumentima iz Ureda predsjednika Tuđmana, napose kontroverzne "Manolićeve komisije", uz velik broj dokumenata Ministarstva obrane Republike Hrvatske (Zapovjedništva Operativnih skupina u istočnoj Slavoniji, brigade uključene u bitku). Sve to pružilo je dobar uvid u djelovanje ključnih institucija i aktera.

Nakon definiranja bojnoga polja i sudionika autor opisuje stanje na vukovarskom području u vrijeme prvih višestranačkih izbora 1990. i novih okolnosti koje su tada nastupile. Hvalevrijedna je autorova rekonstrukcija masakra u Borovu selu od 2. svibnja 1991. godine. Slijedi opis stanja nakon proglašenja neovisnosti Hrvatske, hrvatskog preuzimanja gradskih institucija i organizacije obrane. Nakon propasti napadne operacije JNA na cijelu Hrvatsku, JNA prelazi na reducirani plan kojim nastoji osvojiti što više teritorija. Tu leži odgovor na pitanje zašto JNA nije zaobišla Vukovar, već je trošila vrijeme i resurse na osvajanje grada. Autor daje dokumentiran pregled borbi za sela Nuštar, Marince, Tordince i Karadžičevo, što je važan dio vuko-

Vladimir Filipović, doktorski student povijesti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Zaposlen u nakladničkoj kući Plejada. E-pošta: vlad.filipovic@gmail.com

varske bitke, a dotiče se i okupacije Iloka. JNA je 2. listopada počela operaciju Vukovar, koju Marijan rekonstruira na temelju dokumenata Gardijske motorizirane brigade i vojnih publikacija. Nakon opisane obrane i pada Lušca i Bogdanovaca autor rekonstruira posljednje dane borbi za grad, analizira dileme u hrvatskome političkom vrhu i protjerivanje preživjelog hrvatskog (i drugog nesrpskog) stanovništva. Problemsku strukturu knjige čini kvalitetna analiza odnosa grada i države, kako ju autor naziva "kronologije nerazumijevanja", vojne pomoći gradu, sanitetskih konvoja, gubitaka zaraćenih strana, ratnih zločina i asanacije grada nakon okupacije. Za vojnu povijest posebno je važna analiza odnosa strategije i taktike, zapovijedanja i uporabe snaga, morala i bojne spremnosti, obavještajnih prosudbi i uporabe važnijih rodova i službi. Valja upozoriti kako se u knjizi malo toga može saznati o djelovanju skupina branitelja u samome gradu, jer o njima nema relevantnih pisanih izvora, već o djelovanju regularnih postrojbi JNA, Teritorijalne obrane Srbije, Zbora narodne garde, Hrvatske vojske i hrvatske policije.

Prilikom javnoga predstavljanje knjige sredinom studenog 2013. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nije bio nazočan predstavnik niti jednog važnijeg medija u Hrvatskoj¹ i knjiga je prošla gotovo potpuno nezapažena u široj javnosti. S obzirom na sve ono što se u knjizi iznosi i što je vrlo dobro potkrijepljeno dokumentima, to nas ne bi smjelo iznenaditi. Naime, kvalitetni odgovori koje knjiga nudi i odbacivanje "teorija zavjere" onemogućavaju opetovano postavljanje novih upitnika i proizvoljnih konstrukcija povezanih s vukovarskom bitkom.

Prije svega, u knjizi se potpuno odbacuje teza kako je Vukovar bio "izdan" grad i kako središnja vlast u Zagrebu nije činila dovoljno za pomoć Vukovaru. Kroz analizu dokumenata, posebno onih o isporukama oružja, autor dokazuje kako je hrvatska vlast činila što je mogla kako bi pomogla braniteljima grada iako je oružje bilo iznimno potrebno i na drugim bojištima u Hrvatskoj. Razlog neuspjeha deblokade Vukovara ne leži u "izdaji" od Zagreba, već u nedovoljnom stupnju organizacije Hrvatske vojske i djelovanju nadmoćnog neprijatelja koji je to sprječavao. Autor iznosi niz primjera lokalizma, samovolje, kavičluka i neorganiziranosti koji su obilježavali bojište u istočnoj Slavoniji. Kao glavne nositelje priče o "izdaji" autor vidi posljednju dvojicu zapovjednika obrane grada i značajan prostor posvećuje obaranju njihovih teza. Analizirajući dokumente iz Ureda Predsjednika (uključujući i tzv. Manolićevu komisiju), autor dvojicu zapovjednika obrane Vukovara vidi kao samovoljne časnike koji, umjesto brige za svoje postrojbe, ulaze u raspravu s nadređenima, da bi na kraju završili kao žrtve sustava.

Kao drugu važnu tezu ove knjige možemo istaknuti autorovo odbacivanje ustaljene tvrdnje kako je obrana Vukovara slomila vojnu moć JNA, kako je vukovarska bitka bila presudna u Domovinskome ratu i kako je Vukovar točka u kojoj je stvorena Hrvatska. Ne dovodeći u pitanje hrabrost i ustrajnost branitelja grada, autor podsjeća kako se u jesen 1991. ratovalo i na drugim mjestima u Hrvatskoj, a mnoga mjesta ističe kao strateški važnija od samoga Vukovara. JNA je u Vukovaru imala znatne gubitke, ali daleko manje od onih koji su se spominjali prema hrvatskim medijima i sjećanjima sudionika. Ti gubitci nisu bili takvi da bi slomili JNA, već su na prekid ratnih operacija krajem 1991. utjecali drugi čimbenici. Marijan također odbacuje srpske teze o teškome porazu hrvatskih snaga u Vukovaru, što je navodno prisililo Zagreb na primirje. Odbacivanje teze o vukovarskoj bitci kao onoj koja je spasila Hrvatsku historiografski je vrlo važno, tim više što su se u korist te teze pojavile i ozbiljne studije (primjerice Šebetovsky, 2002), dok je teza o "izdanome gradu" prije svega teza "ulice" i emocionalno uključenih sudionika bitke.

Svake godine u studenome obilježavanje pada Vukovara politički i emocionalno vjerojatno je najsnažnija nacionalna manifestacija. Iz godine u godinu kontroverze su česte, od dvojbeneh medijskih komentara do političkih ekscesa kakav se dogodio 2013. godine. Zbog simbola koji je Vukovar postao, nema dvojbe kako će i u budućnosti to biti mjesto gdje će biti usmjerena medijska pozornost u drugoj polovici studenoga, a nisu isključeni ni novi incidenti. Simbolika Vukovara vjerojatno je i najvažniji element političkog imaginarija koji Hrvatsku vidi kao zemlju proizašlu iz Domovinskoga rata. Tumačenje jednog imaginarija koji je nastao na konkretnome povijesnom događaju znatno je kvalitetnije pokušati se taj događaj što bolje upoznati. Zato bi politolozi svakako trebali čitati knjigu Davora Marijana, koja bi trebala barem, ako ništa drugo, učiniti iz godine u godinu ista promašena pitanja i navodne kontroverze smiješnima i deplasiranima.

Bilješka

- 1 Jedan od predstavljača registrirao je tek predstavnike jednih marginalnih desničarskih novina.

Literatura

Šebetovsky, M. (2002). *The Battle of Vukovar: The Battle That Saved Croatia* (mentor Norman Cigar). Quantico, VA: USMC Command and Staff College. ■